

Abdülkâhir Bağdâdî'nin Mucize ve Keramet Anlayışı

Doç. Dr. İsmail ŞIK*

Mehmet ARICI**

Atıf / ©- Şık, İ- Arıcı, M. (2016). Abdülkâhir Bağdâdî'nin Mucize ve Keramet Anlayışı, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 93-112.

Öz- Mucize kavramı İslam dâhil olmak üzere bütün dinlerin üzerinde durduğu bir konudur. Peygamberin risaletini inkâr edilemeyecek şekilde ortaya koyan bu delil, bazen hissi bazen de akli olabilir. Hissi olması Kitab-ı Mukaddes gelenişinde yer alan anlatılara uygundur. Hz. Muhammed ile beraber insanlığın ulaştığı akli seviyede dikkate alınarak akli mucize ön plana çıkarılmıştır. Keramet, mucize gibi bütün dinlerde var olan peygamber dışı kişiler tarafından sergilenen olağanüstü durum olarak kabul edilir. Bağdâdî her iki kavrama da farklı bakış açısıyla düşünsel bir derinlik kazandırmaktadır. Mucize ile keramet arasında olağanüstü olmaları açısından bir ortaklık söz konusu olduğunu düşünen Bağdâdî, adetleri bozma noktasındaki gerekçeleri ve konularındaki farklılığa dikkati çeker. Mucize göstermede ilahi vahyin güvenilirliğini, nübüvetin sıhhatini ortaya koyma söz konusu iken, keramette böyle bir endişe ve çaba yoktur. Ayrıca mucize, keramet ve istidrac dışındaki olağanüstü hallerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmemesi Bağdâdî'nin yaklaşımının diğer bir orijinalliğidir. Bağdâdî, sistemli bir tarzda ele aldığı kelam konularını aynı metotla incelerken Ehl-i Sünnet itikadına sıkıca bağlanmayı doğru bir tavır olarak ortaya koyar. Bunu yaparken akli ve nakli delillerden elde ettiği bilgiyi sistemli bir şekilde sunar. Onun teolojik yaklaşımı her ne kadar o günün şartlarından ayrı tutulmayacak kadar dönemin renklerini barındırır da aynı zamanda sistemini ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler- Mucize, keramet, peygamber, kitap, vahiy

§§§

Makalenin geliş tarihi: 27.10.2016; Yayına kabul tarihi: 13.12.2016

* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı öğretim üyesi, e-posta: ismail_kelam@hotmail.com

** Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora öğrencisi, e-posta: mehmetariciadana@gmail.com

Giriş

Ebu Mansur Abdülkâhir el-Bağdâdî b. Tahir b. Muhammed et- Temimi el-Bağdâdî¹, Eş'ari kelamının önde gelen simalarından biri olup yaşadığı dönem, hicri IV. asrın sonları ile V. asrın başlarına tekabül eder. Bilindiği üzere söz konusu zaman dilimi İslam tarihinin sosyal ve siyasi olarak karışık bir dönemine denk gelmektedir. Sözü edilen dönemde Abbasi devleti siyasi yönden istikrarını kaybetmiş, mezhep çatışmaları başta Sünni-Şii çekişmesi olmak üzere artmış, halifenin nüfuzu iyice azalmış ve hatta sarsılmıştır. Müslüman toplumlarca yaşanan bu sıkıntılı süreçte Selçuklu Türkleri, İslam dünyasında var olan siyasi ve askeri boşluğu doldurmayı başarmışlardır.²

Bütün bu yaşanan olumsuzluklara rağmen bu dönemde ilmi açıdan oldukça önemli çalışmaların yapıldığı, çeşitli alanlarda pek çok değerli ilim adamının yetiştiği ve önemli eserler verdiğini söylemek mümkündür.³

¹ Gölcük, Şerafettin, "Abdülkâhir Bağdâdî" *AÜİFD*, Ankara 1979, Sayı: 3, s. 77. Künyesinden de anlaşıldığı üzere Bağdat'ta doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekte birlikte h. 365/975'te ölen Ebû Bekir b. Adî'den ders okuduğu bilgisinden hareketle onun h. 350/961 yılı civarında doğduğu söylenebilir. Rivayetlere göre el-Bağdâdî ilk eğitimine Bağdat fakihlerinden biri olan babasının yanında başlamıştır. el-Bağdâdî'nin babasının muhaddis, edip ve ilme meraklı ve âlim dostu biri olduğu hatta mal varlığının büyük bir kısmını bu uğurda harcadığı kaynaklarda belirtilmektedir. el-Bağdâdî eğitimine Bağdat'ta Amr b. Said, Muhammed b. Ca'fer, Ebu Bekir el-İsmailî ve Ebu Bekir b. Adî gibi tanınan isimler yanında devam etmiştir. (Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Abdülkâhir Bağdâdî", *DİA*, İstanbul 1988, Cilt I, s. 245.) Nisâbur'da müderrislik yapan İbn Furek ile karşılaşan el-Bağdâdî, onunla çeşitli konular hakkında müzakerelerde bulunur. (Sübkî, Ebû Nasr Taceddin Abdilkafi, *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, thk: Mahmûd Muhammed Tanâhî, Abdülfettah Muhammed el-Hulv. Dâru İhyâi Kütübî'l-Arabî, Kahire 1964/1383, Cilt V, s. 138.) Bağdâdî ölüm tarihi net olmamakla beraber muhtemelen h. 429/1037-38'de İsfarayin'de vefat etmiş olduğu ve hocasının kabri yanında defnedildiği kaynaklarda aktarılır. (Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Cilt V, s. 138.) Farklı birçok ilim dalında uzmanlaşan Bağdâdî özellikle kelam, mezhepler tarihi, fıkıh usulü, tefsir, ferâiz, edebiyat, felsefe ve matematik alanlarında kıymetli eserler vermiş ve Ebû'l-Kasım el-Kuşeyrî ve Ebu Bekir el-Beyhâkî gibi değerli birçok âlim yetiştirmiştir. (Fiğlalı, "Abdülkâhir el-Bağdâdî", s. 245). Bağdâdî'nin matematik ilmine vukufiyeti ile ilgili bir değerlendirme yapan Fahrüddin Razi (h. 606/1209) onun bu alanda yazdığı "*Kitabu't-Tekmile*"yi önemli bir eser olarak görür ve bu eserle ilgili "Matematik alanında sadece bu eserin okunmasının dahi kâfi geleceğini aktarır. (Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, V, s. 138).

² Fiğlalı, "Abdülkâhir el-Bağdâdî", s. 245.

³ Bu dönemde yetişmiş âlimler arasında kelam sahasında Kadî Ebu Bekir Bâkîllânî'yi (403/1012) ve Ebu İshak İsfarayinî'yi (418/1027), Fıkıh'ta Ebu Hüseyin Bağdâdî (428/1036) ile Salim b. Abdullah Herevî'yi (433/1041), Hadiste Ebu Bekir İsfahanî (428/1036) ile Ebu Abbas Nesefî'yi (432/1040) Felsefe ve Tıp sahasında İbn Sina

Bağdâdî'nin kelami görüşleri, Eş'ari paradigma çerçevesinde gelişse de kendine has orijinal fikirlerinden de bahsetmek mümkün olacaktır. Onun epistemolojisinde kelamcılar tarafından bilginin kaynağı olarak kabul edilen sağlam duyu, selim akıl ve doğru haberin yanında kendisi gibi bazı Eş'ari âlimler tarafından da dördüncü bir bilgi kaynağı olarak ilhamı değerlendirmesi dikkat çekicidir. Ancak bu yaklaşımıyla beraber o, bu bilgi türünün-ilhamın-genel geçer bir bilgi kaynağı olmadığını, Allah'ın sadece bazı kullarına has kıldığı bir bilgi kaynağı ve çeşidi olduğunu düşünmektedir.⁴

1.Mucize Kavramı

Mucize, sözlükte Arapça aciz bırakan anlamına gelen “عجز” kökünden türeyen, “güç yetirilmeyen şey” manasında isim⁵ olup, peygamberlerin kendilerine inanan inkârcıları ikna etmek ve inkâra yeltenenleri aciz bırakmak için meydan okuyarak gösterdikleri olağan üstü hadiselerdir.⁶

Kuran Kerim ve hadis edebiyatında “mucize” kavramı geçmemekle⁷ beraber aynı manayı çağrıştıran “ayet”, “burhan”, “delil” ve “alâmet” kelimeleri kullanılmıştır.⁸ İstilahta ise mucize kavramı kelamcılar tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır. Maturîdî, mucizeyi; “Peygamberin elinde ortaya çıkan ve

(428/1036) Matematik alanında Ebu İshak Kerhî (426/1034), çeşitli ilim dallarının büyük bilgini Ebu Reyhan Birunî (439/1047), Tasavvuf'ta Ebu Kasım Kuşeyrî'yi sayabiliriz. el-Bağdadi ilim ve fikir yönünden verimli bir çağda yaşamış, İslam ilim ve düşünce hayatına dair kaleme aldığı pek çok eseriyle katkıda bulunmuştur. Münbit bir şahsiyet olarak el-Bağdadi'nin 25 kadar eserinin olduğunu bize kaynaklar haber vermektedir. Bunlar: *İbtâlu'l-Kavli bi't-Tevellud*, *Ahkâmü'l-Vat'i't-Tamm*, *Usulu'd-Din*, *el-İman* ve *Usuluhu*, *Buluğu'l-Meda an Usulü'l-Hüdâ*, *Te'vilu Müteşabihü'l-Ahbar*, *Tefsiru'l-Kur'an*, *Tafdilu'l-Fakiri's-Sabir ala'l-Ganiyyi'l-Şakir*, *Tekmile fi'l-Hisab*, *Kitabu's-Sıfat*, *el-İmad fi Mevasiri'l-Ibad*, *el-Fark beyne'l-Firak*, *el-Fasl fi Usulü'l-Fıkıh*, *Fadâihu'l-Kaderiyye*, *Fadâihu'l-Kerramiyye*, *Fadâihu'l-Mu'tezile*, *fi Ma'na Lafzateyi't-Tasavvuf ve's-Sufi*, *Nakdu ma Amilehu Ebu Abdillâh el-Curcani fi Tercihî Mezhebi Ebi Hanife*, *Muhtasaru'l-Milel ve'n-Nihal*, *Mı'yarü'n-Nazar*, *Şerhu Miftah İbn el-Kas*, *en-Nasih ve'l- Mensûh* (Sübkî, *Tabakâtü'ş-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Cilt V, s. 138).

⁴ Bağdadi, Abdülkâhir, *Usulü'd-Din*, İstanbul 1928, s. 14.

⁵ Abdalbaki, M. F., *el-Mucem*, Beyrut 1990, “acz” md., s. 446.

⁶ Cürcânî, S. Şerif, *et-Tarifât*, Beyrut 1998, 153; Firuzabadî, *Kamus*, II, s. 821.

⁷ Kur'an'da aynı kökten türetilen ve “aciz kalmak, güçsüz bırakmak, Allah'ın ayetlerini yalanlamak amacıyla yarışmak” manalarına fiil ve sıfat kalıplarında gelecek farklı kelimeler yirmi bir ayette kullanılmıştır. Abdalbaki, *el-Mucem*, s. 446.

⁸ Yüksel, Emrullah, *Sistematik Kelam*, İstanbul 2011, s. 147.

benzeri öğrenim yoluyla meydana getirilemeyen bir olay”⁹ diye tanımlarken, Eş’arî, mucizeyi “önceki âdetin aksine meydana gelen hadiseler” olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Bâkıllânî’ye göreyse mucize, Allah’ın kudreti dâhilinde olan melek, insan ve cin gibi mahlûkatın güçlerinin faaliyet sahası dışında olan şey(ler)dir.¹¹ Ayrıca ona göre bu olağanüstülük diğer mahlûkatın benzeri bir fiil meydana getirememesi, mucizeyi yapmaktan alıkonulmaları veya onu gerçekleştirmekten aciz olmaları sebebiyle değil, aksine mucizenin mahlûkatın gücünün bir nesnesi olmaması sebebiyledir.¹² Taftazânî ise mucizeyi “peygamber olduğunu ileri sürenin, iddiasını kabul etmeyen kimselere karşı meydan okuyarak, eşyanın alışılmış düzenini bozarak ortaya koyduğu olağanüstü şey” şeklinde tanımlamıştır.¹³

Nesefî, bu tanımlara ilaveten ısrarla meydan okuma (tehaddi) ile birlikte dünyada vuku bulan harikulade bir vaka olması özelliğine vurgu yapar.¹⁴ Bu yöne dikkat çeken diğer bir şahıs olan es-Semerkandî’ye göreyse mucize, “peygamberin nübüvvetini kabul etmeyen kimselere karşı meydan okuyarak başkalarını bir benzerini yapmaktan aciz bırakan ve ona meydan okuyanların onun peygamberliğini tasdik etmesi için gösterilen olağan üstü bir durum” şeklinde tarif edilebilir. Bu tarifte şu hususlar ortaya çıkmaktadır. “Bir durumdur”, çünkü mucize bazen âdetin dışında bir şeyi meydana getirmek ya da ateşin yakıcılığına engel olmak gibi âdeti ortadan kaldıran bir hadise olabilir. Ayrıca tanımda kullanılan “başkalarını bir benzerini yapmaktan aciz kılan” ifadesi, sihri ve illüzyonu bunun dışında bırakmak gayesini taşımaktadır. “Meydan okuyarak” ifadesi ise, kerameti ve irhası bunun dışında tutmak içindir. “Meydan okuyanın peygamberliğini tasdik etmesi içindir” denmesinin se-

⁹ Mâtürîdî, *Kitabut- Tevhid*, s. 289-290.

¹⁰ Eş’arî, peygamberin mucize göstermesi dışında o peygamberin doğruluğunun kendisiyle bilinebileceği diğer üç yolun da bulunduğunu söyler: (I) Diğer fertler onun peygamberlik özelliğine sahip olduğunu tasdik etmelidir. (II) Zorunlu bilgi onun doğruluğunu ispat etmelidir. (III) Önceki peygamberler tarafından gelecek peygamberin özelliklerine ilişkin açıklamalar bulunmalıdır. İbn Furek, *Mücerredü Makâlati’ş-Şeyh Ebi’l-Hasan el-Eş’ari*, nşr: D. Gimart, Beyrut 1987, s. 176.

¹¹ Bâkıllani, Muhammed b Tayyib b Muhammed b. Cafer, *et-Temhid*, nşr: Richard J. Mc. Cartyh, Beyrut 1958, el-Mektebetü’ş-Şarkıyye, s. 57.

¹² Rahman, Yusuf, “Klasik Dönemdeki Kelam Ekollerine Göre Mucize Anlayışı”, trc. Akçay, Mustafa - Bulut, H. İbrahim, *S.Ü.İ.D.*, S 4, 2001, s. 307-308.

¹³ Taftâzânî, Saduddin, *Şerhul-Akaid*, Haz: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 1991, s. 166.

¹⁴ Nesefî, Ebu Muin, *Tabsiratü’l-Edille*, I., DVY, Ankara 1993, s. 469, 473, 475.

bebi de yalancı/ sihirbaz/göz boyayanın “cansız bir varlığı konuşurması” veya “bir ölüyü diriltmesi” ve bu yanılsamaların onun bu yalanını gizlemesini engellemesi gibi durumları tasavvur edilen mucize kavramının dışında bırakmak gayesiyledir.¹⁵

Dolayısıyla Ehl-i Sünnet'in geneline göre mucize, nübüvvet iddiasında bulunan kimsenin risaletini ispat için onu görenlerde ilk anda şok etkisi yaratıp benzeri getirilmeyecek bir şey olmalı¹⁶, insanüstü ve tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana gelmelidir.¹⁷ Söz konusu olağanüstü olayların peygamberlik iddiasında bulunan kişinin eliyle gerçekleşmesi bir yerde “ben kulumun yanındayım, destekçisiyim, o tebliğ ettiği şeylerde sadıktır, sözleri de doğru ve gerçektir” demektir.¹⁸

Bu bağlamda herhangi bir olağanüstü bir olayın mucize olarak tanımlanması için gereken şartları şöyle sıralamak mümkündür:

1-Allah'ın fiili olmalıdır.

2-Adet dışı, olağanüstü bir durum olmalıdır.

3-Karşılık vermek mümkün değildir.

4-Peygamberlik iddiasında bulunan kişinin elinde meydana gelmelidir.

5-Peygamberin davasına mutabıktır.

6-Peygamberin ortaya koyduğu ve davet ettiği mucizesi onu yalanlamamalıdır.

7-Mucize peygamberlik davasından önce olmayıp, peygamberlik iddiasıyla beraber ortaya çıkmalıdır.¹⁹

Kelam okullarından Mutezile'nin bu konudaki tavrı, Ehl-i Sünnet'in düşüncesine yakındır. Onlara göre mucizeler alışkanlık kalıplarını parçalayan olaylar olup bir hadisenin mucize olması için bulunması gereken dört şart

¹⁵ Yürük, İsmail-Şık, İsmail, *Şemsüddin es-Semerkandi İslam İnanç İlkeleri*, Araştırma Yay. Ankara 2011, s. 76-77; Kaplan, İbrahim, “Şemsüddin es-Semerkandi'nin Nübüvvet Anlayışı”, *İTOBIAD*, Cilt 5, S4, s. 744-746.

¹⁶ Şık, İsmail, *Hanefi-Maturidi Geleneğinin Usulu'd-Din Anlayışı Lamişi Perspektifinde Kelam-Usulu'l Fıkıh Diyalogu*, Ankara 2009, s.141.

¹⁷ Bulut, H. İbrahim, “Sünni Gelenekte Mucize Kavramı ve Hz.Salih'in Deve Mucizesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt. 4, s. 137-150.

¹⁸ Aydın, Ali Arslan, *Amentü Şerhi*, Tuğra Neşriyat, İstanbul 1982, s. 268.

¹⁹ Cürcânî, S. Şerif, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Beyrut 1998, IV, s. 246-247.

vardır ve bu şartlar gerçekleştiğinde mucize meydana gelir. Bu şartlar ise şunlardır:

- 1-Mucize ya doğrudan ya da dolaylı olarak Allah'tan gelmelidir.
- 2-Mucize kendilerine gösterilen insanların alışkanlıklarını ihlal etmelidir.
- 3-İnsanlar mucizenin bir benzerini ortaya koymaktan aciz kalmalıdır.
- 4- Mucize, peygamberlik iddiasında bulunan kimseye mahsus olmalıdır.²⁰

2. Mucize Çeşitleri

Kelam âlimleri mucizeyi tasnif ederek hissi, haberi ve akli mucizeler şeklinde üç grupta toplanmıştır.

a-Hissi Mucizeler

Bunlar tabiat kanunlarının normal akışının dışında meydana gelen ve insanların duyularına hitap edem mucizelerdir. Bu tip hadiseler “kevnî mucize” olarak da isimlendirilir ve Allah'ın tabiata her an müdahale edebileceğini gösteren ilahi fiiller olduğundan inananların imanını, inanmayanların ise inkârını kuvvetlendirir.

Hissi mucizeler, aslen peygamberin yaşadığı dönemdeki insanlara hitap eden, zaman ve mekânla sınırlı olaylardır. Sonraki nesillerin bunları tasdik etmesi, ancak haber yoluyla mümkün olmaktadır. Kur'an'da bildirildiğine göre bu tür mucizeler tarihte pek çok defa vuku bulmuştur. Hz. Salih'in devesi²¹; Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi²², elinin beyaz bir ışık saçması²³, acıktıklarında ümmetini kudret helvası ve bildircin etiyile doyurması²⁴, susadıklarında kayadan su çıkarmak suretiyle sulaması²⁵; Hz. İsa'nın çamurdan yaptığı kuşları canlandırması, ölüleri diriltmesi, anadan doğma körleri ve alaca

²⁰ Kadı Abdulcabbar, *el-Muğni*, Beyrut 2012, XV, s. 208.

²¹ el-A'raf 7/73; Hud 11/64; eş-Şu'ara 26/155; el-Kamer 54/27

²² el-A'raf 7/107, 117-118; Taha 20/19-21,65-69; el-Kasas 28/31

²³ el-A'raf 7/108; Taha 20/22; el-Kasas 28/32.

²⁴ el-Bakara 2/57; el-A'raf 7/160; Taha 20/80.

²⁵ el-Bakara 2/60; el-A'raf 7/160

hastalarını iyileştirmesi²⁶, havarilerinin isteği üzerine gökten yiyecek dolu bir sofraya indirmesi²⁷; Nemrut tarafından ateşe atılan Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması²⁸ gibi hadiseler hissi mucizelere örnek verilebilir.

b-Haberi Mucizeler

Haberi mucizeler, vahiy kaynaklı geleceğe veya geçmişe yönelik bilgilerdir. Bunlar, peygamberlerin, falcılık, kâhinlik ve benzeri herhangi bir yöntem başvurmada doğrudan doğruya Allah'tan aldıkları vahiylerle dayanarak verdikleri geçmiş ya da geleceğe dair haberlerden oluşur.²⁹ Nitekim peygamberlerin isyankâr toplumların başlarına felaket geleceğini bildirip helakın vukuundan önce kavimlerini uyarmaları bu türdendir. Hz. İsa'nın insanların evlerinde ne yediklerini ve ne sakladıklarını haber vermesi³⁰, Hz. Peygamberin Bizanslıların, İranlıları savaşta mağlup edeceklerini³¹, Kısra'nın saltanatının yıkılacağını³², İslam dininin doğuda ve batıda yayılacağını³³ önceden haber vermesi ve bu hadiselerin daha sonra söylendiği şekilde gerçekleşmesi geleceğe yönelik haberi mucizelerdendir.

c-Akli Mucizeler

Akli mucizeler, insanların akıl ve idraklerine hitap eden, onları düşünmeye ve gerçekleri kavramaya sevk eden ve bu şekilde peygamberliğin doğruluğunu kanıtlayan en güçlü delillerdir.³⁴ Kalam kaynaklarında hissi mucizelerin dışındaki bütün delil ve alametlere genel olarak "aklî mucize" de denilmektedir. Akli mucizeler aynı zamanda "bilgi mucizesi" olarak da isimlendirilir. Peygamberin söylediklerinin doğruluğunu gösteren kanıtların hepsi akli mucize kapsamındadır. Bunlar akıl ve basiretle idrak edilebilen kanıtlar olup hissi mucizelerde olduğu gibi muayyen bir zamana ve mekâna hitap etmekle kalmazlar. Her asırdaki insanların akıllarına hitap ederler ve süreklilik arz ederler.

²⁶ Al-i İmran 3/49; el-Maide 5/110

²⁷ el-Maide 5/112-115.

²⁸ el-Enbiya 21/67-70; el-'Ankebut 29/24; es-Saffat 37/97-98

²⁹ Bulut, *Sünni Gelenekte Mucize Kavramı ve Hz Salih'in Deve Mucizesi*, s.138.

³⁰ el-Maide 5/110

³¹ er-Rum 30/1-4

³² Bkz. Ahmed Mithad Efendi, *Beşâirî Sıdkî Nübüvve*, İstanbul 2007.

³³ Bulut, *Sünni Gelenekte Mucize Kavramı ve Hz Salih'in Deve Mucizesi*, s.139.

³⁴ Dedil ve delillendirme için bkz. Karagöz, Nail, *Hanefi-Maturidi Gelenekte Kıyas İçerikli İstidlâl (Hulviyyât Örneği)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2015, s.67-76.

Bu bağlamda Kur'an'ın mevcudiyeti, içeriği, belagatı ve fesahatı aynı şekilde akli mucize olarak tanımlanır.³⁵

3. el-Bağdâdî'ye Göre Mucize

el-Bağdâdî mucize kavramını yine diğer bir olağanüstü olay olan kerametle beraber değerlendirir ve tanımlar. Ona göre mucize, peygamberlerin peygamberliğinin doğruluğunu ya da keramet sahibi evliyaların kerametlerini ispat etmek için teklif ve imtihan yurdu olan dünyada âdetin zıddına gerçekleşen olağanüstü bir durumun ortaya konması ve kendisine meydan okunan kimsenin buna karşılık vermekte aciz kalmasıdır.³⁶

el-Bağdâdî mucize tarifindeki “teklif yurdu” ifadesi ile kıyamet gününde Allah'ın dünyada kurduğu ve devam ettirdiği düzenin ortadan kalkacağını dolayısıyla o zamanda tabiattaki âdetin zıddına gerçekleşecek herhangi şeyin mucize olmayacağını vurgulamaktadır. Böylelikle o, mucize tanımında “âdete muhalif olmayı” şart koşturmaktadır. Çünkü ona göre olağan olan fiiller söz konusu olunca, yalan söyleyenlerle doğru söyleyeni ayırt etmek mümkün olmayacaktır, bu ayırım ancak olağanüstü fiillerde söz konusudur.³⁷

el-Bağdâdî'nin mucize ve keramet kavramlarını aynı perspektifte ele alıp değerlendirmesi oldukça manidar bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bir peygamberin mucizesi kadar onun ümmetinden bir velinin kerameti de onun peygamberliğinin delili olarak görülmesi, Ehl-i Sünnet tarafından benimsenen bir görüştür.

el-Bağdâdî, ilahlık veya peygamberlik davasında bulunan kimseden tabiatın kurallarına muhalif bir şey çıkabileceği ancak bunun mucize ve keramet olmayacağı kanaatindedir. Ona göre söz konusu bu hadiseler ahir zamanda Deccal'de ortaya çıkan durumlar gibi onun doğruluğuna delalet etmeyecektir. Rivayetlerde belirtildiği üzere Deccal'in şekli onun yalancılığını göstermeye kâfidir. Deccal'den âdete zıt bir durumun ortaya çıkmasında ise herhangi bir zarar yoktur.³⁸

³⁵ Kaplan, İbrahim, *Kelam Açısından Tahrif ve Kutsal Kitapların Mevsûkiyeti Meselesi*, Ankara 2016, Gece Kitablığı, s.121-132.

³⁶ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 170-171.

³⁷ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 170-171.

³⁸ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.170-171.

el-Bağdâdî'nin bu yaklaşımı, rivayetin sıhhatini değerlendirmeden doğru kabul ederek haberi bir mucize şeklinde ele almak olduğundan aslen sıkıntılıdır. Ancak bu ve benzeri rivayetleri aynı şekilde ele alma Ehl-i Sünnet'in genelleştirdiği bir tutum olarak kabul edilip değerlendirilmeli, aksi tutum ve tavırları eleştiride sınır tanımadan reddettiği göz önüne alınmalıdır. Bu şekilde teoloji ve kültürel alt yapısı dikkate alınması söz konusu yaklaşım için daha anlaşılır olacaktır.

el-Bağdâdî ayrıca mucize kelimesinin yapısına dikkat çeker ve insanlık tarihinde çok sayıda peygamber ile bir o kadar çok mucize olduğu söyler. Bunun için o, mucize/معجزة kelimesinin filolojik tahlilini yaparak kelimenin sonundaki "ة" harfinin alâmet/علامة, nisbet/نسبة, rivayet/رواية kelimelerinin sonundaki "te" harfinin mübalağa ifade ettiği gibi, kendilerine peygamber gönderilenlerin karşılık vermekten aciz kaldıkları vakıaların çokluğundan dolayı mübalağalı şekilde kullanıldığı kanaatindedir.³⁹

el-Bağdâdî'ye göre nebi, sözünün doğruluğuna delil olacak bir mucizeyi göstermek zorundadır. O mucizeyi ortaya koyduğu ve kavmi bu mucize karşısında aciz kaldığı zaman, toplum için peygambere iman ve itaat etmek zorunlu hale gelecek, başka çıkar yol kalmayacaktır. Ayrıca böyle bir durumda muhatap alınan toplum için başka bir mucize isteme durumu da söz konusu değildir. Şayet bu toplum bütün bu olanlara rağmen başka bir mucize isterse, Allah dilerse başka bir mucizeyi onlara delili sağlama için verir dilerse vermeyip peygamberin doğruluğuna delalet eden mucizeye rağmen iman etmemelerinden dolayı onları cezalandırır. Sonuç itibarıyla peygamberin gösterdiği mucize onu tasdik etmeye kâfidir ve herkim iman etmezse azaba müstahak olur.⁴⁰

el-Bağdâdî, "Nebinin mucizesinin itiraz edilmekten emin olması, onun sıhhatine delildir" görüşüne atıf yapar ve Eş'arilerin bu kanaatte olduklarını dile getirir. Ona göre, nebinin şeriatının karışıklıktan ve bozukluktan emin olması, onun nübüvvetinin sıhhatine delil olmaz. Çünkü yalancı bir kimse bir şeriat ortaya koymayı iddia edip o şeriat da benzeri uydurma şeyler ortaya konulursa, o yalancı şeriat sahibinin tasdiki gerekmeyecektir. Bilakis ona uymanın zorunlu olması için, onun doğruluğuna delalet eden bir alametin olması

³⁹ el-Bağdâdî, *Usûlu'd-Din*, s. 170.

⁴⁰ el-Bağdâdî, *Usûlu'd-Din*, s.173.

gereklidir.⁴¹ Eğer delilsiz olarak onun davasını taklit etmek caiz olursa bu durumda nübüvvet iddiasında bulunan kişinin nübüvvetinin doğruluğuna dair bir delil olmadığına, nübüvvet davasında bulunanın yalanına dair bir delil ve dayanak söz konusu olur ki bu seçenek ise batıldır.⁴²

el-Bağdâdî mucizelerin meydana çıkması sırasında mucizeye şahit olanların, inkâr etmeye istekli olmakla birlikte, mucizenin bir benzeri ile karşılık verme hususundaki acizliklerini ve bu mucizeyi ortaya çıkaran gücü bildiklerini söyler. Ona göre mucizeye şahit olmayanlar ise, mucizenin ortaya çıkışını ancak ilmi olarak zorunlu bilgiyi doğuran mütevâtir haberlerle tanırlar. Sonuçta onlar mucizelerin meydana gelişini mütevâtir haberler ile öğrendikleri ve onlara karşılık vermeye güçlerinin yetmediğini bildikleri zaman, meydana gelenin mucize olduğuna ve mucizeyi ortaya koyan kimsenin peygamberliğine şahitlik ederler.⁴³

el-Bağdâdî, kelim okullarının konuyla alakalı bazı düşüncelerine de değinir. O ilk olarak düşünce tarihinde teolojik yaklaşımlarında amel-iman ilişkisi ve imamete dair siyasal görüşleri ile öne çıkan Haricilerin nübüvvetin ispatı hususundaki fikirlerine yer verir. Onların çoğunluğunun nebinin “Ben nebiyim” demesi ve çağırdığı davetinin içeriğinin delil olarak yeterli olduğu, bunun dışında herhangi bir şeye ihtiyaç olmadığı hususundaki kanaatlerini aktarır.⁴⁴ Onlar, bu şekilde peygamberlik iddiasında bulunan kişinin mucize gibi herhangi bir delil getirmese de kavminin onun sözünü kabul etme zorunluluğu olduğu kanaatinde, onu ve söylediklerini kabul etmeyen kimselerin ise inkârcı ve kâfir olacağı görüşündedirler.⁴⁵

el-Bağdâdî'nin bildirdiğine göre kelim okullarından Kerramiyye de benzer bir tavırdadır. Onlar nebinin delilini ve belgesini bilsin ya da bilmesinler tüm insanların peygamberin davetini kabul etmek zorunda olduğunu düşünürler. Bu yüzden onun ortaya çıktığı haberini duyanların nebiyi tasdik ve iman etmek zorunluluğu vardır.⁴⁶ Ona göre Kaderiyeden Sumame ve taraftarlarının bu konudaki görüşü, “Nebinin nübüvvetine delil olma hususunda şeriatının

⁴¹ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175-176.

⁴² el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175-176.

⁴³ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 176.

⁴⁴ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175.

⁴⁵ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175.

⁴⁶ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175-176.

güvenilir olmasından ve getirdiği şeyin tenakus(zıtlık) içermesinden daha fazlasına ihtiyaç yoktur” şeklinde özetlenebilir. Bu durum ise onun nübüvvetinin ispatına yeterlidir.⁴⁷

el-Bağdâdî'ye göre bu hususa ancak Senevîye gibi bilgi kaynağı mütevâtir haberlere dayansa da kabul etmeyenler itiraz etmiştir. O, bu konuda mütevâtir haberler ile geçmiş ümmetleri ve şehirleri bilmenin gerekli olduğu hususunda Berahime'nin görüşüne katıldığını, ancak mütevâtir haberler yoluyla gelen peygamberlerle ilgili mucizeleri bilme konusunda ise Berahime'nin karşı çıkışının çelişki içerdiğini vurgulamaktadır.⁴⁸ el-Bağdâdî, onların inkâr ettikleri şeydeki tevatürün epistemik açıdan ikrar ettikleri şeydeki tevatür gibi olduğu ve bu şekilde gelen bilgiyi kim inkâr ederse, tevatür haberler ile birlikte tevatür haberlere rağmen insanların gittiği, gördüğü şehirleri inkâr etme duruma düşeceğini söyler. Ona göre bu durum ebeveynini tevatür haberlerle bilmiş olsa da, ebeveynini inkâr etmek gibidir. Bundan dolayı bu yolla gelen bilgiden kaçınmak mümkün de değildir.⁴⁹

el-Bağdâdî, Ehl-i Sünnet geleneğine uygun bir şekilde mucizenin belirli şartlarda gerçekleştiğini ifade eder ve bunları şöyle sıralar:

1-Mucize, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde Allah'ın fiili olmalıdır.

2-Kendi doğruluğu için mucize ve delil gereken kimsede (peygamberde) olağanüstü bir şekilde ortaya çıkmalıdır.

3-Mucizenin benzeri bir fiilin başkaları tarafından ortaya konmasının imkânsız olması gerekir.

4-Peygamberliğin davasına uygun olmalıdır.

5-Mucize Resulün davasından önce olmamalıdır. Aksi takdirde peygamberlik davasının mucize ile alakası kalmamış olur.⁵⁰

6-Mucize peygambere iman etme zorunluluğu vaktinde olmalıdır.⁵¹

⁴⁷ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175-176.

⁴⁸ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.175-176

⁴⁹ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.179.

⁵⁰ Hz Peygamber için tarih kaynaklarında peygamberlik öncesi için anlatılan varlığı tartışmalı olağanüstü olaylar nübüvete delil alınmazken peygamberlik sonrası yaşandığı iddia edilen Miraç hadisesi delil gösterilmiştir. Bkz. Tatlı, Bekir, *Ayet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, Adana 2008, ÇÜBE, s. 77-114.

⁵¹ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.170-171.

Bağdâdî bu şekilde mucizenin özelliklerini sıraladıktan sonra meydana geliş şekillerine göre mucize ikiye ayırır:

a-Adet dışı bir fiilin meydana gelmesi.

b-Fâilin mutad olan bir şeyle benzeri olan bir fiili yapmaktan aciz bırakmasıdır. Hz. Zekeriya'ya müjdelenen çocuğun sağlıklı olmasına işaret eden olay-Hz. Zekeriya için konuşmak olağan bir durum olduğu halde üç gece konuşmaktan men edilmesi- buna örnek verilir.⁵²

Bağdâdî'ye göre adet dışı bir fiilin meydana gelmesi şeklindeki yaygın olarak bilinen ilk çeşit mucizede ikiye ayrılır:

aa-Mucize, sahiplerinin ve mahlûkattın gücü dışındadır. Bu tür mucizeye, Allah'tan başkasının gücü yetmez. Cisimleri, renkleri, duyuları yaratmak, ölüleri diriltmek, alaca hastalarını ve dilsizleri iyileştirmek buna örnek verilebilir.

ab-Bu çeşit bu mucize ise kulun bizzat onu çalışıp kazanması ve başkalarında bu fiilin meydana gelmesinin mümkün olmaması sebebi ile her ne kadar fiilin her bir türü ve parçaları kalan gücü dâhilinde olsa da, mucize sahiplerinin gücü dışında olup Allah'ın ortaya koyması ile gerçekleşir.⁵³

el-Bağdadi, bu tasnifin ikinci kısmında yer alan ifadeleri tevellüdü iptal etmek üzere getirilen deliller olarak görür.⁵⁴ Nitekim Kaderiyeden tevellüdü

⁵² el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 171.

⁵³ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 171.

⁵⁴ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 171-172. Tevellüd, kulun ihtiyari fiillerini Allah'ın müdahalesi olmaksızın tabiattaki işleyiş çerçevesinde meydana getirmesidir. Bu yolla meydana gelen fiillere de mütevellidat denir. İradî fiillerinin oluşmasına bağlı olarak Mu'tezile'nin ileri sürdüğü bir tez olarak tevellüd kader konusunda kişinin sorumluluğunu incelemektedir. Buna göre ihtiyari fiiller herhangi bir ilahi müdahale olmaksızın kişi tarafından gerçekleştirilir. Her hangi biri tarafından atılan ve başkasına isabet ederek ölüme sebep olan taş örneğinde olduğu üzere taşın atılması doğrudan (mübaşir) bir fiildir. Taşın hedefe ulaşması ve ölüm neticesinin doğurması vasıtalı fiillerdir. Fail tarafından fırlatılan taşın hedefe ulaşıp netice doğurması tevlihd, bu fiilden meydana gelen sonuç ise mütevellittir. Dış görünüş itibarıyla tek fiil gibi algılanan bu olayın üç merhalede olduğu ortaya çıkmaktadır. Mutezile kelamcıları söz konusu üç merhalenin tamamının ilahi müdahale olmaksızın meydana geldiğini, Şari'nin sorumlu tuttuğu mükellefe bu tür fiilleri kendi başına gerçekleştirme kudret ve iradesini ta baştan verdiğini kabul eder. Ehl-i Sünnet âlimleri ise konuyu ilahi sıfatların yetkinliği ve işlerliği açısından ele alarak bu tür fiillerin her safhasında ilahi müdahalenin de bulunduğunu söyler. Aksi takdirde beşer tarafından gerçekleştirilen ve küçümsenmeyecek bir yeküne ulaşan iradeli fiiller karşısında Allah'ın kudret, irade ve dolayısıyla halk sıfatları pasif durumda kalmış olur. Mutezile kelamcıları,

iddia edenler mucizeyi, Allah'ın fiili ve onun benzerini getirmek için meydan okuyan kimsenin aslen gücünün dışında kabul ederler. Ancak bu anlayış el-Bağdadi'ye göre tevellüdün yanlışlığına delalet ettiğinden dolayı batıldır.⁵⁵ Bu bağlamda Kaderiyye, aslen insanların Kur'an'ın fesahat ve nazımının bir benzerini meydana getirebileceklerini ancak Kur'an'a meydan okuma esnasında bunu yapmaktan alı konulacaklarını iddia etmiştir. Ancak ifade neveleri, lafızların teklifi ve terkip çeşitlerinin bir kısmı her ne kadar kulun gücü dâhilinde olsa da dilcilerin üslubundan farklı olarak Kuran'ın belagat ve fesahatindeki nazım ayrıcalıklıdır.⁵⁶

Yine aynı bakış açısıyla şehirlerin alt üst olması ve depremler Allah'ın fiilleridir. Bu fiillerle O, meydan okuma sırasında meydan okuyan kimseyi aciz bırakacaklardır. Eğer bu olay insanlara imkânsız iken melekler gibi mahlûkattan diğer varlıklara mümkünse -yani buna güçleri yetiyorsa- bu onlar için mucize olmaz. Bu açıdan "insanlar için mucize olan olaylar, melekler için değildir" sonucu ortaya çıkar. el-Bağdâdî'ye göre onların bu görüşleri tevellüd üzerine bina edilmiş olduğu için batıldır. Çünkü meleklerden ve cinlerden hiç kimsenin Allah'ın izni olmadan başkası hakkında bir fiil işlemeye güçleri yoktur.⁵⁷ Bu konuya işaret ederek o mucizelerin Allah'tan olup, ölüleri diriltmek, kör gözleri açmak, alaca hastalarını iyileştirmek, denizi yarmak, suyu havada tutmak, ayın ikiye ayrılması, taşların konuşması, parmaklar arasından suyun çıkması çeşitlerine Allah'tan başkasının gücünün yetmeyeceği görüşünü vurgular.⁵⁸

el-Bağdadi'ye göre mucize kavramı irdelendiğinde icat etme yönünden, Allah'ın yaratması, kulun ise yapmasıdır. Allah'ın insanı bir sıçrayış ile göğe çıkarması, uzak mesafeleri kısa bir zamanda kat etmesi, yabancı birinin Arapça lisanını konuşması ve buna benzer adet dışı şeyler sayılabilir.⁵⁹ Kaderiye'nin önde gelenlerinden Muammer bu konuda farklı düşünmekte ve mucizelerin Allah'ın fiili olmadığını iddia etmektedir. Ona göre Allah, cisimleri ve

taş örneğinde görüldüğü üzere üç safhada oluşan bir fiilin ilk safhasının failine ait olduğunu benimsemek ile birlikte ikinci ve üçüncü safhalarını yer yer mekanizma veya belirsizliğe kayan yöntemlerle açıklamaya çalışmışlardır. Topaloğlu, Bekir - Çelebi, İlyas, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010, s.320.

⁵⁵ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.171

⁵⁶ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.172.

⁵⁷ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.172.

⁵⁸ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.172.

⁵⁹ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.172.

cisimlerdeki arazları yaratmıştır. Mucize, cismin sonradan meydana gelmesi demek değil âdet dışı bir şekilde cismin oluşmasıdır. Bu ise cisimde bir nevi arazların meydana gelmesidir, arazlar ise Allah'ın fiili değildir. Onlara göre mucizeler, Allah'ın fiili olmadığı gibi nebilerden herhangi birisinin nübüvvetinin sıhhati hususunda bir işaretle olmayacaktır.⁶⁰

el-Bağdâdî bu fikri şiddetle reddeder. Ona göre bu düşüncesiyle Muhammer'in hedefi şeriat ve hükümlerini iptal etmektir. Ayrıca buradan hareketle Kuran hakkındaki görüşü sorulduğunda "Kur'an Allah'ın (kelam olması açısından) fiilidir" deme imkânı kalmamaktadır. Bir başka yönden bu arazlardan hiçbir şeyi Allah'ın yaratılmadığının iddia edilmesi anlamınadır. Aynı zamanda bu görüş onlara "kelam sıfatı ezeli sıfatlardan biridir" deme imkânını da vermez. Çünkü o bu anlayış, ezeli sıfatları inkâr etmektedir. Böylelikle ne sıfat ne de fiil manası olarak Allah'ın kelamını ispat etmenin imkânı kalmayacaktır. Ayrıca Allah'ın kelamı olmadığı zaman onun için emir, nehiy, haber, şeriat ve hüküm de olmaz. Bu durumda kullardan sorumluluk kalkmış olur. Bunu da bidatçiden başkası söylemez ve istemez.⁶¹

Aynı şekilde Sumame b. Eşras en-Nümeiry, "mütevallidât fiiller fâilsizdir" demek sureti ile aynı görüşü paylaşmış ve teklifi kaldırmayı istemiştir. Ona göre kelam sıfatı mütevellittir. O, Allah'ın sıfatlarını kabul etmediği için "kelam sıfatı, Allah ile kâim bir sıfat değildir" demiştir. Ancak Allah'tan tevellüt üzere fiilin çıkması sahih değildir. Bu durumda Allah'ın temelde mütekellim emredici ve nehyedici olması doğru olmaz. Yine bu durumda O'nun için şeriat, hüküm ve teklifi de söz konu olmayacaktır. el-Bağdadi'ye göre bu ve benzeri düşünceler izah edilip kabul edilecek düşünceler değildir.⁶²

4. el-Bağdâdî'ye Göre Keramet

Keramet; cömert olmak, iyi ahlaklı, asil ve değerli olmak manalarında mastar, iyilik cömertlik anlamında isim olarak kullanılır. Ehl-i Sünnet'e göre Allah'ın salih, takva sahibi ve veli kullarından zuhur eden olağan üstü haldir.⁶³ Bu bağlamda peygamberlik davası gütmeksizin bir şahıstan âdet dışı bir du-

⁶⁰ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.176.

⁶¹ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.176.

⁶² el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 177.

⁶³ Topaloğlu- Çelebi, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, s.182.

rumun meydana gelmesi olarak da tanımlanabilir.⁶⁴ Bir başka yönüyle ise keramet; ilahi emirleri dikkatle yerine getiren, yasaklardan titizce kaçınan ve Allah'a ibadet ve itaatle, züht ve takva ile yaklaşan bazı Müslümanlarda gözükken harika/olağanüstü olaylardır.⁶⁵

Keramet / كرامة kelime olarak Kuran'da ve hadis edebiyatında geçmesine rağmen kelamcılar, velinin gösterdiği olağanüstü olaylar anlamına keramet meselesini kabul etmişlerdir. Erken dönemlerde genellikle "ayet" terimi ile ifade edilen⁶⁶ olağanüstü hadiselerin "keramet" ismi ile İslam literatürüne h. 3/9. yüzyıldan sonra ve ağırlıklı olarak sufiler vasıtasıyla girdiği tahmin edilmektedir.⁶⁷ Fakat keramet teriminin sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olması, bu hallerin mana olarak Kuran ve hadislerde bulunmadığı anlamına gelmediğini düşünenler de vardır.⁶⁸

Erken dönem İslam kaynaklarında kerametın birçok türünden bahsedilmiştir. Mesela Sübkî yirmi beş çeşit kerametden bahsetmektedir. O bunları sıralarken keşif ve ilhamla ilgili olanlar, insanın gücünü aşan bir takım şeylerin yapılması, az zamanda uzun mesafe almak, tayy-i zaman tayy-i mekân, havada uçmak, besin maddelerinin bereketlenmesi, darda kalan birinin yardımına yetişmek, hastaları şifaya kavuşturmak vb. olaylar ile meleklerin görünmesi veya seslerinin işitilmesi şeklinde örneklendirir.⁶⁹

Adı belirtilmeyen bir zatın Sebe melikesinin tahtını bir anda Hz. Süleyman'ın yanına getirmesi⁷⁰, Hz. Meryem'e Allah indinden rızık gelmesi⁷¹

⁶⁴ Cürcânî, *et-Tarifât*, s.129.

⁶⁵ Aydın, *Amentü Şerhi*, s.271

⁶⁶ el Eş'ari, Ebü'l-Hasan, *el-İbane ve Usulü Ehli's-Sünne*, Beyrut 2000, s. 6.

⁶⁷ Yüksel, *Sistemâtik Kelâm*, s. 153.

⁶⁸ Uludağ, Süleyman, "Keramet", *DİA*, Ankara 2002, Cilt XXV, s. 265-267.

⁶⁹ Sübkî, *Tabakât*, Cilt II, s. 316. Kelamcılara göre peygamberler dışındaki insanlarda görünen harikulade haller mümin-kâfir, dindar, günahkâr herkeste görülebilir. Kâfir ve günahkârlarda zuhur eden bu hallere "mekr", "ihânet" ve "istidrac" gibi isimler verilir. İnançsız ve fâsık kişilerde böyle olağan dışı hallerin görülmesi onların buna bakıp büyükmeleri, şımarmaları azgınlıklarını artırmaları sonucunda daha büyük ve şiddetli bir azaba maruz kalmaları ile izah edilir.⁶⁹ Bu sınıflandırmaya göre peygamberlerde tebliğ görevine başlamadan önce görülen harikulade hallere "irhas", tebliğ başladıktan sonra görülenlere "mucize", dinine bağlı ahlaklı ve iyi hal sahibi müminlerde görülen harikulade hallere "keramet", müminlerde görülebilen bu hallere "maunet" adı verilir.⁶⁹ er-Razi, Fahreddin, *Tefsiru'l-Kebir*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1891/1307, V. 691; Uludağ, "Keramet", *DİA*, XXV, 265-267.

⁷⁰ en-Neml, 27/38

Ashab-ı Kehf'in köpekleriyle birlikte bir mağarada uzun süre uyuyup kalmaları⁷², Hz. Musa'nın annesine bebeğinin geri verilmesi⁷³ Musa ile âlim şahıs ve Zulkarney'in hadiseleri⁷⁴ gibi Kuran'da "keramet" olarak tanımlanmadan geçen olağanüstü olaylar vardır. el-Bağdâdî'ye göre söz konusu ayetlerde anlatılan bu olaylarda peygamber olmamalarına rağmen kendilerinde harikulade haller zuhur etmiş kişilerden bahsedilir.

Bilindiği üzere Ehl-i Sünnet'in kerameti kabul eden görüşlerine rağmen Mutezile kelamcıları ise peygamberlere mahsus olağanüstü hallerle karıştırılacağı endişesi ile keramet dâhil mucize dışındaki bütün olağanüstü olayları kabul etmezler. Ancak Ehl-i Sünnet kelamcıları, velilerin keramet gösterebileceğini ilke olarak benimsemekte beraber mucize ile karıştırılmaması için her ikisinin mahiyet ve meydana gelişlerindeki farklılığa dikkat çekmektedir. Mutezile'ye göre evliyanın kerametlerini inkâr etmeleri, harika olayların Allah'ın fiili olup kulların işlerinden olmaması ve kulların fiillerinin alışılmış işlerden ibaret olması fikrinden kaynaklanmaktadır.⁷⁵

Bağdâdî Ehl-i Sünnet kelamcısı olarak evliyanın kerametini hak olarak görmüş ve tasdik etmiştir. Ancak evliyanın kerametinin caiz olması onun peygamber gibi olması anlamına gelmez. Çünkü âdeti bozmak iddia sahibinin doğruluğuna delalet ettiği gibi aynı zamanda tabi olduğu elçinin nübüvvet davasının da doğruluğunu gösterir. Bağdâdî adet dışı olan bir şeyin benzerinin, bazı günahkârlarda meydana gelmesinin lüzumlu olduğunu düşünenlere "şayet adet dışı bir durum o kimsede meydana gelirse bu onun için sıkıntıya karşı yardım olur. Allah bununla onu ondan kurtarır, ona keramet diyemeyiz. İhtilaf manada değil tanımlamadadır. Allah en doğru bilendir" demektedir.⁷⁶

Mucize ile keramet, adetleri bozma noktasında aynı konumdadırlar. Aralarında iki yönden fark vardır. Bunlardan ilki peygamberlerin doğruluğunu gösteren şeye mucize, velilerin elinde hâsıl olan şeye ise keramet denmesidir. İkinci temel ayrılık ise mucize sahibinin mucizesini gizlememesi ve ortaya koymasıdır. O bununla da inanmayanlara meydan okuyarak "Eğer beni tasdik

⁷¹ Al-i İmran, 3/37; Meryem, 19/25

⁷² Kehf, 18/16-26

⁷³ Kasas, 28/7-13

⁷⁴ Kehf, 18/60; 83-98

⁷⁵ el-Kestelli, Muslihiddin Mustafa, *Şerhul-Akaid Kestelli*, İstanbul 1973, s. 175-177.

⁷⁶ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 185.

etmezseniz mucizenin bir benzeri ile bana karşılık verin” demektedir. Keramet sahibi ise kerametlerini gizlemeye gayret gösterir ve keramet iddiasında bulunmaz. Şayet Allah, kerameti bazı kullarına bildirirse keramet sahibinin Allah katındaki güzel yerine ve iddia ettiği halinin doğruluğuna bir delildir. Diğer bir fark ise mucize sahibi mucizenin ortaya çıkışından sonra, küfürden ve günah-tan korunmuş olup, durumunun değişmesinden emindir. Keramet sahibi ise halinin değişmesinden emin değildir. Çünkü bu mevzuda başkalarına verilmeyen şey, Belam İbn-i Baura'ya verilmiştir. Sonra o bunu bedbahtlıkla bitirmiştir.⁷⁷

Bağdâdî'göre kerameti kabul etmeyen Kaderiyye'nin görüşünün temel nedeni ise kendi içlerinden keramet sahibi kimseyi bulamamış olmalarıdır. Onların bu tavrı dine bakış açılarının bir sonucudur. Çünkü onlara göre keramet onaylamak nübüvvet'e aslen delil alınan mucize kavramına zarar vermektedir. Bağdâdî mucizenin delaletinin sadece nübüvvet ile sınırlı olmadığını, bazen nübüvvetin doğruluğuna, bazen ihlâsa işaret ettiğini düşünmektedir.⁷⁸

Sonuç

Bağdâdî, mucize ve keramet kavramlarını Eş'arî geleneği çerçevesinde ele alarak mucizenin nübüvvetin olmazsa olmazlarından kabul etmiştir. Ona göre mucize haktır, peygamberin risaletinin ispatı için gereklidir. Mucizenin ispatı aynı zamanda nübüvvetin ispat edilmesi demektir. Ancak evliyanın kerameti gerçek olmakla beraber zorunlu bir durum olmadığı gibi ispat edilmesi de gerçektir ve vardır. Her ne kadar peygamberi ve onun getirdiği mesajı bağlamasa da onu gösteren kişinin sözünün doğruluğuna delil olur. Dolayısıyla bir peygambere ümmet olan bir kişinin doğruluğu aynı zamanda o peygamberin doğruluğudur.

Keramet ve mucizeyi birbirleriyle bağlantılı olarak işlemek önemli bir yaklaşım tarzıdır. Âdeti bozma açısından keramet aynı mucize gibi bir olağanüstülüktür. Bağdâdî kerameti âdeti bozma açısından mucizenin bir türevi olarak kabul etmiş ve mucizeyi kerametten, “meydan okuma” şartının olmasını ileri sürerek ayırmıştır. Ayrıca o velilikte de keramet göstermeyi ve mucize sahibi bir peygambere tabi olmayı şart koşturmuştur. Bu bağlamda mucize

⁷⁷ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s. 185.

⁷⁸ el-Bağdadi, *Usûlu'd-Din*, s.174-175.

ze ile keramet arasında olağanüstü olmaları açısından bir ortaklık söz konusu olsa da adetleri bozma noktasındaki gerekçeleri ve konumları farklıdır. Mucize göstermede ilahi vahyin güvenilirliğini, nübüvvetin sıhhatini ortaya koyma söz konusu iken keramette böyle bir endişe ve çaba yoktur. Mucize, keramet ve istidrac dışındaki olağanüstü hallerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmemesi Bağdâdî'nin yaklaşımının diğer bir orijinalliğidir.

Bağdâdî, sistemli bir tarzda ele aldığı kelimeleri aynı metotla incelerken, Ehl-i Sünnet itikadına sıkıca bağlanmayı doğru bir tavır olarak ortaya koyar. Bunu yaparken akli ve nakli delillerden elde ettiği bilgiyi sistemli bir şekilde sunar. Onun teolojik yaklaşımı her ne kadar o günün şartlarından ayrı tutulmayacak kadar dönemin renklerini barındırırsa da aynı zamanda farklı sistemini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Adudiddin el-İci, *el-Mevakıf*, Beyrut 2000.
- Ali Arslan Aydın, *Amentü Şerhi*, Tuğra Neşriyat İstanbul 1982.
- Ahmed Mithad Efendi, *Beşâir-i Sıdk-i Nübüvve*, İstanbul 2007.
- Bekir Tatlı, *Ayet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, Adana, 2008, ÇÜBE.
- Bekir Topaloğlu-İlyas Çelebi, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010.
- Abdülkâhir el-Bağdâdî, *Usulü'd-Din*, İstanbul 1928.
- Ebû Nasr Taceddin İbnü's-Sübki Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkafi Sübkî, *Ta-bakâtü's-Şâfiyyeti'l-kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed Tanâhî, Abdül-fettah Muhammed el-Hulv. Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabî, Kahire 1964/1383.
- Ebü'l-Hasan el Eş'ari, *el-İbane ve Usulü Ehli's-Sünne*, Beyrut 2000.
- Ebü'l-Muin en-Nesefî, *Tebşiratü'l-Edille*, I-II, Ankara 2003.
- Emrullah Yüksel, *Sistematik Kelam*, İstanbul 2011.
- Ethem Ruhi Fiğlalı, "Abdülkâhir el-Bağdâdî", *DİA*. İstanbul 1988.
- Fahredin er-Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1891/1307.
- Firuzabadi, *Kamus*, Mısır 1960.
- H. İbrahim Bulut, "Sünni Gelenekte Mucize Kavramı ve Hz.Salih'in Deve Mu-cizesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* ,Cilt. 4, s. 137- 150.

- İbrahim Kaplan, *Kelam Açısından Tahrif ve Kutsal Kitapların Mevsûkiyeti Meselesi*, Ankara 2016, Gece Kitaplığı.
- “Şemsüddîn es-Semerkindî'nin Nübüvvet Anlayışı”, *İTOBIAD*, Cilt 5, S4.
- İsmail ŞIK, *Hanefi-Maturidi Geleneğin Usulu'd-Din Anlayışı Lamişi Perspektifinde Kelam-Usulu'l Fıkıh Diyalogu*, Ankara 2009.
- İsmail Yürük-İsmail Şık, *Şemsüddin es-Semerkindi İslam İnanç İlkeleri*, Araştırma Yay. Ankara 2011.
- M. F. Abdalbaki, *el-Mucem*, “ac” md, Beyrut 1190.
- Mâturîdî, *Kitabut-Tevhid*, thk: Bekir Topaloğlu- Muhammed Aruçi, İrşad Yay., İstanbul 2001.
- Muslihiddin Mustafa el-Kestelli, *Şerhil-Akaid Kestelli*, İstanbul 1973.
- Nail Karagöz, *Hanefi-Maturidi Gelenekte Kıyas İçerikli İstidlâl (Hulviyyât Örneği)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2015.
- Seyyid Şerif Cürcânî, *et-Tarifât*, Beyrut 1998.
- Süleyman Uludağ, “Keramet” *DİA*. Ankara 2002. XXV.
- Şerafettin Gölcük, “Abdu'l-Kâhir Bağdâdî” *AÜ.İslami İlimler Fak Der.*, Ankara 1979, sayı: 3.
- Taftâzânî, Saduddin, *Şerhul-Akaid*, Haz: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 1991.
- Yusuf Rahman, “Klasik Dönemdeki Kelam Ekollerine Göre Mucize Anlayışı”, trc. Mustafa Akçay-H.İbrahim Bulut, *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 / 2001.

Abdulkâhir al-Baghdadî's Understanding of Miracle and Miraculous Deed

Citation / ©-Şık, İ- Arıcı, M. (2016). Abdulkâhir al-Baghdadî's Understanding of Miracle and Miraculous Deed, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 16 (2), 93-112.

Abstract- *The concept of miracle is an issue that is dwelt on by all religions, including Islam. This evidence, which reveals the Prophet's message in such a way that it cannot be denied, can sometimes be sentimental or sometimes mental. Its being sentimental is appropriate for narratives in the holy scripture tradition. With Hz. Muhammed, considering the intellectual level reached by mankind, mental miracle was brought to the foreground. Miraculous deed, like miracle, is considered as an extraordinary situation exhibited by non-prophetic people in all religions. Baghdadi gives an intellectual depth on both concepts with his different perspective. Baghdadi, who thinks that miracles and miraculous deeds are common in terms of being extraordinary, draws our attention to the reasons of breaking traditions and the discrepancy of their position. In performing a miracle, while it comes to revealing the reliability of divine inspiration and authenticity of prophecy, there is no such worry and effort in performing a miraculous deed. It is also another originality of Baghdadi's approach that it is not mentioned about extraordinary situations in detail apart from miracles, miraculous deed, and istidrac. Baghdadi who discusses kalam topics in a systematic manner examines them with the same method and puts forward clinging firmly to the Ahl al-Sunnah's faith as a right attitude. In this process, he presents systematically the information he obtained from rational and naqlî argument. Although his theological approach contains the characteristics of his period not to be evaluated separately from the conditions of the day, it also reveals his system at the same time.*

Keywords- *Miracle, miraculous deed, Prophet, book, revelation*